

איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד
ר' **משה שניצר** ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הר"ת ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חז"ם סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה החשובה רודפת צדקה וחסד
מרת **ורדה שניצר** ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 748

מסכת פסחים צ"ד - ק' ♦ תרומות ז', ה' - ח', ב'

בס"ד, י"ח תשרי תשע"ד

השבוע בגליון

- ♦ ממתי אין אוכלים מצה?
- ♦ אין לאכול מצה מראש השנה!
- ♦ הימנעות מאכילת חזרת
- ♦ יהודי ששתיית יין מזיקה לו, חייב בארבעה כוסות?

♦ אכילת מצה לפני חג הפסח

- ♦ האם יש לקיים את מצוות עליה לרגל ברגל דווקא?
- ♦ רכיבה על חמור לבית הכנסת
- ♦ פסח שני עם פיתות
- ♦ כיצד ביקשו בני ישראל לפתות חמץ במצרים?

דבר העורך

אין סגולה כתורה

במוצאי שמחת תורה, סיפר הגאון רבי אשר ווייס שליט"א, יושב היה האדמו"ר מצאנז זצ"ל, רבי יקותיאל יהודה הלברשטאם, עם עדת החסידים ורוחו שפופה עליו.

חודש הרחמים והסליחות וירח האייתנים שאחריו חלפו עברו להם, החורף האפור והקודר ניצב על פתח המפתח ותחושת חסר מילאה את הלבבות. או אז היה הרבי מתעודד לפתע, חיך האיר את פניו, והוא החל לספר את המשל הבא.

הוא באמת היה אומלל. לאיש לא היה ברור עד תום כיצד התחילה הפרשה, אך הכל שפתו עליו קיתונות של רחמים. הוא היה מקור הפרנסה העיקרי של רופא העיירה, אשר עם השנים הפך למומחה לכל סוגי המיחושים שכן אנוש עלול ללקות בהם, יחד או לחוד.

הרופא פיתח סוג נדיר של תקשורת עם לקוחו הנאמן. שבועות רבים היו עוברים והשניים לא היו מחליפים ביניהם מלה, אך הכל התבצע לשביעות רצון שניהם.

בכל בוקר היה מיוענו פוסע אל בית הרופא. עיתים צולע, עיתים מגשש את דרכו באפילה כעיור, פעמים כגיבן ופעמים אחרות כשראשו מוטא הצידה, דופק על דלת ביתו של הרופא, נכנס באיטיות, מתיישב במקומו הקבוע ונועץ מבט של תקווה בעיני הרחימאיות של הרופא. די היה בהתבוננות קצרה בפציניט כדי לאבחנו. היה לו את הכישרון המיוחד להמחיש את תחושותיו ללא מלים. כאבי בטן יו תקפוחו, היה הלה מכנס את בטנו, מציץ לעברה בחשש כמו היה מביט בחיה רעה, ולופתה בשתי זרועותיו המדולדלות. אם אזניו הן שהריצוהו אל הרופא, לא היה צורך בכל תנועה מצידו. שכבות צמר מסוגים שונים אפפו את אזניו מכל עבר, ורק חור מפולש נותר בעדן כדי לאפשר לרופא לדחוק לתוכן את מכשיריו ואת תרופותיו.

מדף מיוחד הקצה הרופא עבור שיקוי המרפא השונים המיועדים לחולי הנדירים של האומלל. תרופה סגולה יועדה לכאב בטן משולב עם מתיחת שריר גלגל העין; השיקוי הצהוב נועד להרפות גיד ארוך שנמתח לכל אורך גופו וגרם לפריחה בקצות אצבעותיו, ועוד כהנה וכהנה. והן היו עוזרות.

דף צד/א ויכול ליכנס בסוסים ובפרדים

האם יש לקיים את מצוות עליה לרגל ברגל דווקא?

מדרש מעניין מובא בספרי קדמונים (רבינו בחיי שמות כג/טו), מדרש לקח טוב שם, תוספות על התורה, וע"ע בתו"ש שמות שם אות רכא בהערה, מקורות נוספים), לפיו, העלייה לרגל נעשית ברגל דווקא, וכה לשונו: "אזהרה לישראל שלא יעלו אלא ברגליהם!"

על הבסיס להוראה זו ועל הדעות בעניין, במאמר שלפנינו.

מצוות העלייה לרגל לבית המקדש בשלשת הרגלים, מבוארת לפרטיה במסכת חגיגה, שם נאמר (ב/א במשנה), כי "מי שאינו יכול לעלות ברגליו" פטור ממצווה זו. רש"י (ד"ה ומי שאינו) מפרש, כי כוונת הגמרא היא למי שאינו מסוגל להלך "מירושלים לעזרה". דהיינו: מי שאינו מסוגל להלך ברגליו מביתו המרוחק עד ירושלים אינו פטור מן המצווה, אלא אם כן אינו מסוגל אף להלך מגבולות ירושלים אל העזרה. אולם, בעלי התוספות (שם, ד"ה ומי) מפרשים את הגמרא, כי כל מי שאינו מסוגל להלך מעירו עד לעזרה - פטור מן המצווה (עיי' שם שפירושו כן גם בדעת רש"י, ועיי' חזון איש א"ח סי' קכ"ט ס"ק א').

עד כה עסקנו בהגדרת הפטור של אדם שאינו מסוגל להלך.

ברם, המסוגל להלך ברגליו, חייב לעשות כן, או שמא רשאי הוא לרכב על בהמות ולנסוע בכרכרה? ובכן, במדרש בו פתחנו מבואר כי יש לעלות ברגל, ומקורו מן הנאמר בפסוקים "שלוש רגלים", וכן מן הפסוק (שיר השירים ז/ב) "מה יפו פעמך בנעלים בת נדיב".

דין זה, שאינו מובא במפורש בתלמוד או ברמב"ם, יש שטענו כי אינו אלא לחיוב מצווה ולא הלכה. דוגמא מעניינת לכך הובאה ממצוות שריפת פרה אדומה, בה נאמר במשנה (פרה פרק ג' משנה ז), "וזקני ישראל היו מקדימים ברגליהם להר המשחה", וכך גם נפסק ברמב"ם (הל' פרה פ"ג הל' ב). בעל תוספות יום טוב (שם) מסביר: "ברגליהם - משום חיוב מצווה לא היו רוכבים" (וכ"כ בעל תפארת ישראל שם אות נ"ג). הרי לנו מקור למעלת הליכה ברגל לדבר מצווה, גם כאשר אפשר להגיע לשם באמצעים אחרים, ומאידיך אפשר להסיק, שגם בעליה לרגל לא נאמר איסור אלא מעלה והידור (ראה תו"ש שם).

רכיבה על חמור לבית הכנסת: אף בעל בן איש חי (שו"ת תורה לשמה סי' מ) דן, אם 'שכר פסיעות' המובטח להולך לבית הכנסת (סוטה כא/א), ניתן דווקא למהלך ברגליו או גם לרוכב לבית הכנסת על גבי בהמה. הוא מעיר, שממשמעות דברי חז"ל עולה, כי את מצוות עליה לרגל יש לקיים ברגליים דווקא ומכאן שיש בכך מעלה מיוחדת (ראה אוצרות ירושלים חלק קצ"ו סי' תקע"ב).

ברם, יש הטוענים שדין גמור הוא לעלות לרגל בהליכה רגלית דווקא, וכמשמעות לשון המדרש הנ"ל כפי שהוא מובא ברבינו בחיי (שם) "אזהרה לישראל שלא יעלו אלא ברגליהם".

ראייה נוספת להיתר העלייה בעגלות וכרכרות היא ממדרש תהלים (פרק מ"ב) האומר על הפסוק "אעבור בסך אדם עד בית אלוקים", שעלו לירושלים בעגלות צב, היינו, עגלות מכוסות. אולם, יש המחלקים: מעריהם עד לירושלים, עלו ישראל בעגלות, ומירושלים להר הבית עלו ברגל דווקא. פשרה זו מיישבת הכל, ולא עוד אלא שהיא מפורשת במצודת דוד על הפסוק הנזכר בתהלים. בעל המצודות מסביר "אעבור בסך" - אעבור לירושלים בעגלות מסוככות

צעילוי נשמת

הר"ר **ישעיהו יצחק בורנשטיין** ז"ל

ב"ר חיים אליעזר ז"ל נלב"ע י"ט בתשרי תשס"ו

תנצב"ה

הנוצח ע"י בני המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **צינה פלוק** ע"ה

ב"ר אברהם הכהן ז"ל נלב"ע י"ז בתשרי ב' דחומ"ס תשל"ט

תנצב"ה

הנוצחה ע"י בנה ידידנו הר"ר **אברהם פלוק** ומשפ' שיחיו - תל אביב

מכוסות, "אדדם עד בית אלקים" ומשם אדדה ואלך ברגל עד בית מהקדש (אמרי שמאי, כאן) [חילוק זה הולם היטב את שיטת רש"י, כי רק המוגבל בהליכה מירושלים עד העזרה פטור, ואילו לדעת תוספות, כי הפטור כולל גם את המוגבל בהליכה מביתו עד העזרה, יש לעיין אם יש מקום לחילוק זה].

יש שרצו להביא ראיה מסוגייתנו, בה דנו, אם הנמצא מחוץ לירושלים בעת שחיתת הפסח ויכול להגיע "בסוסים ובפרדים", חייב בפסח, או נחשב כנמצא ב"דרך רחוקה", ומקריב קרבן פסח בפסח שני. חז"ל דרשו כי אף הוא כנמצא בדרך רחוקה ואינו ענוש כרת על כך שלא הקריב קרבן פסח. הרי לנו, ממשמעות דברי הגמרא, כי נהגו לרכב על גבי בהמות בעת עלותם לרגל.

ברם, יש להבחין כי הוכחה זו אינה מתייחסת אלא לגבי קטע הדרך שמן הערים שמחוץ לירושלים עד לירושלים, שהרי יתכן שבתוך ירושלים עצמה לא רכבו על בהמות עד לבית המקדש. זאת, ועוד: יתכן שמדובר על אדם העומד להחמיץ את הקרבת קרבן הפסח, ולפיכך הוא רוכב במהרה על בהמה, שהרי את מצוות העליה לרגל הפסח בין כה וכה, לפי שאינו עולה ברגליו, ולכל הפחות רוצה הוא לקיים את מצוות הקרבת קרבן פסח, שאם לא יעשה כן נמצא מפסיד הן את מצוות העלייה לרגל והן את מצוות הקרבת קרבן הפסח (ראה מה שהאריך בזה הגר"י סופר שליט"א, באוצרות ירושלים חלק קצ"ו, וראה גם בקובץ בית אהרן וישראל ק"ד עמ' קמ"ד).

דף צה/א והשני חמץ ומצה עמו בבית

פסח שני עם פיתוח

שימו לב למשפט הבא שכתב רש"י (במדבר ט"ז) לגבי קרבן פסח שני: "ואין איסור חמץ, אלא עמו באכילתו". בשני אופנים, הסותרים והנוגדים זה את זה, אפשר לפרש את דברי רש"י. כידוע, טמא או השוהה בדרך רחוקה, ואינו יכול להקריב קרבן פסח ב"ד בניסן, מקריב קרבן פסח ב"ד באייר, הלא הוא "פסח שני". בפסח שני עליו לאכול קרבן פסח, מצה ומרור. אך משנתנו מבהירה, כי בפסח שני לא נאמר איסור חמץ, אלא "חמץ ומצה עמו בבית". והנה, למרבה הפליאה כותב רש"י: "פסח שני, חמץ ומצה עמו בבית ואין שם יום טוב, ואין איסור חמץ אלא עמו באכילתו".

בעל מנחת חינוך (מצווה שפ"א אות ג') השתומם למראה דברי רש"י: "והוא אצלי דבר חדש מאד, ולא ידעתי מהיכן יצא לרבינו זה, דנראה, דאין איסור כלל, ולא ראיתי דבר זה שום מקום". כלומר, מניין מצא רש"י מקור לכך, שעם קרבן הפסח עצמו אסור לאכול חמץ? הוא מוסיף ומדגיש את פליאתו: "דבר זה הוא תמוה אצלי מאד, ולא ראיתי למפרשים שירגישו בזה, וצריך עיון. וזה כמה שנים שכתבתי זה על הגליון בחומש שלי וצריך עיון גדול".

גם רבינו הגאון רבי מאיר שמחה מדווינסק זצ"ל, הבין כי זו כוונת רש"י, שאסור לאכול חמץ עם קרבן פסח שני, והוא מוצא לכך מקור בפסוקים ובתוספתא (משך חכמה, שם). הגאון רבי אליעזר מנחם מן שך זצ"ל (הל' קרבן פסח פ"י הל' ט"ו) טוען, כי הפירוש בדברי רש"י שונה לחלוטין, ויש לפרש את דבריו באופן אחר, או-אז הקושינות נעלמות מאליהן.

גדולי האחרונים הבינו כי כוונתו שאין איסור חמץ אלא אם אוכלים את קרבן הפסח עם חמץ. ברם, אפשר לפרש את דבריו באופן הבא: "אין איסור חמץ" - אין איסור לאכול חמץ בפסח שני, "אלא עמו באכילתו" - אלא אפילו עם קרבן הפסח עצמו מותר לאכול חמץ... (ועיי"ש מה שמשיב על דברי בעל משך חכמה).

דף צו/א מה בין פסח מצרים לפסח דורות

כיצד ביקשו בני ישראל לאפות חמץ במצרים?

חג הפסח הראשון, "פסח מצרים", שונה היה לחלוטין מחג הפסח שנצטוו בו ישראל לדורות עולם, כמבואר כאן במשנה ובגמרא. אחד השינויים קשור לאיסורי חמץ. בחג הפסח אין לאכול ואין להחזיק חמץ במשך שבעה ימים. ברם, איסור חמץ בחג הפסח הראשון, נהג יום אחד בלבד, ותו לא, כדברי רבי יוסי הגלילי ש"חימוצו כל היום", היינו החמץ נאסר יום אחד בלבד.

שאלת השאלות העולה לאור דברי גמרתנו היא, כי לכאורה אין היא הולמת את הפסוק המספר (שמות יב/לט) כי בעת יציאת מצרים - "ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עוגות מצות כי לא חמץ, כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם". קיים כאן קושי רב מאחר שמשמעות הפסוק היא, שאילו היה עולה בידם היו אופים חמץ, אלא שעקב החיפזון לא החמיץ בצקם. הכי כן? הרי הם יצאו ממצרים בבוקר ט"ו בניסן! ובגמרתנו מבואר כי איסור חמץ נאסר עליהם למשך יום שלם, ולא ללילה הראשון בלבד? הצ"ח (לקמן שם) מבאר כי כוונת רבי יוסי הגלילי היא, שאיסור החמץ היה משעת זביחת קרבן הפסח ב"ד בניסן ובליל ט"ו בניסן שאחריו, ומכאן שבצאתם ממצרים בבוקר יום ט"ו בניסן, כבר היו מותרים באכילת חמץ... (ע"ש שביאר כן בפסוק "היום אתם יוצאים").

הסבר נוסף נאמר כבר על ידי הריטב"א (בפירוש ההגדה) והר"ן (לקמן קט"ז/ב, ועיין בצל"ח שם מה שתמה עליהם), כי יש לחלק בין איסור אכילת חמץ לבין איסור החזקת חמץ. כלומר, אף על פי שנאסרו בני ישראל באכילת חמץ - לא נאסרו בהחזקתו באותו פסח. חפץ חפצו, איפוא, בני ישראל, לאפות חמץ בט"ו בניסן לצורך אכילתו בט"ז בניסן, אלא שלא יכלו להתמהמה, ולפיכך אפו רק "עוגות מצות". מעניין לציין כי הר"ן (שם) כותב שאיסור אכילת חמץ שלהם נהג יום אחד בלבד, "כדאיתא בפסח שני". אברבנאל (בהגדה זבח פסח) הרבה להשיג על דברים אלה עד שאמר ש"שגגה יצאה מפי השליט", אשר קישר בין פסח מצרים לפסח שני. מה ביניהם?

התרופות הללו, באמת שסייעו לו. עד הבוקר הבא לא היה חש מאומה. משהקיץ וחילץ את עצמותיו, שבו מדאוביו לפקוד אותו בסחרחרות, מהתלים בו ומאמללים אותו.

אותו בוקר לא היה שונה מאלו שקדמו לו. כשאפרכסת נחושת ענקית צמודה לאזנו כדי להטיב את שמיעתו, רגלו האחת נתונה במגף כדי לחממה והשנייה תפוסה קלות באנפילה אוורירית כדי לקררה, פסע הבחור במשעול המוכר לו כל כך.

מרחוק הוא הבחין בתכונה בלתי רגילה ליד ביתו של הרופא. הוא החיש את פעמיו, גורר את המגף ואת האנפילה, ומיטיב את אחיזתו בכלי הנחושת כדי להאזין לכל רחש. שוד ושב. הרופא עסק בהכנות אחרונות לקראת נסיעה ארוכה מעבר לים!

תשׁוּ, נדכה, אומלל, מיוסר, מיוחד ורועד, הוא נכנס אל ביתו הרוגש של הרופא. והשתפך בדמעות שלישי. כזרעם מימים ימימה הם לא החליפו ביניהם אף לא הברה אחת. זה עומד מצד אחד ונפשו מרה עליו, והדוקטור מביט עליו בעיניו הרחיקאיות, משך קלות במקסורו ונכנס עמו אל חדרו האישי, המקום שבו הוא יוצר את תרופותיו ושיקוייו.

החדר היה מסודר ונטוש, כמעט. על שולחן קטן ניצבה צנצנת בוהקת ובתוכה חומר שמעולם לא ראה. פתקית קטנה שהוצמדה לדופן המעוגלת של הצנצנת הכריזה: "שיקוי רפואה עבור כל סוגי המיחושים והחוליים".

★ ★ ★

טייערע אידן, היה האדמו"ר מתעורר בהתרגשות גדולה, פניו מאדימות ועיניו עצומות בסילודין. היודעים אתם על מי אנו מדברים, על עצמנו, אנו גופנו, לא משל הוא ולא מעשה, זו היא מציאות החיים. מהמורות, פיתויים, מכשולים ותאוות שונות תוקפים את היהודי ללא רחם ומבקשים להטיל בו דופי, להקחות את רגשותיו, להמעית את רצונו לקיים את רצון בוראו.

והנה, המשך האדמו"ר ובקולו ערגה וגעגועים, זכינו לראש השנה ולסגולותיו, השופר, הסימנים, צמנו בתשיעי הסתגפנו בעשירי כדי לכפר על נפשתינו לפני ה', נכנסנו אל הסוכה, צילא דמהימנותא, נטלנו ארבעת המינים וגירשנו רוחות רעות, הכל נעשה, כל הסגולות. עתה, כחלוף הימים הקדושים נותרנו ללא שיקויים, ללא אמצעי חיזוק. ברם, לא נטשנו בוראנו, ברוב טוב ובחמלתו עלינו, העניק לנו ביום האחרון של החגים, בחג שמחת התורה, את התרופה הטובה ביותר, שיקוי מחולל פלאות - התורה הקדושה. בה נאחז, נתפוס בה בכל כוחנו, נגהה בה בקביעות, בעוז ובהתמדה. אין סגולה כתורה.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. סקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף קח/ב ארבעה כוסות הללו

כוסו של אליהו

המקור לארבעה כוסות, נאמר בירושלמי (כאן), כנגד ארבע לשונות של גאולה - "והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתני"; והיכן הלשון החמישית "והבאתי אתכם אל הארץ"? ברם גאולה זו לא נתיקימה, שהרי באו לארץ וגלו הימנה. משום כך אנו מוזגים כוס חמישית והיא כוסו של אליהו - לרמז שאנו מצפים לביאתו, ואז גם "והבאתי" יתקיים בשלימות!... (תורה תמימה).

ברם, כוונת הר"ן היא: "כדאיאת במסכת פסח שני", כפי שהסברנו בהקדמה למסכת, שהפרקים ה-ט' במסכתנו נקראו "מסכת פסח שני". הר"ן התכוון, איפוא, לסוגייתנו כאן, בה נאמר שפסח מצרים נהג רק יום אחד...

לעומת כל זאת קיימת גירסה בתוספתא (תוספתא הוצאת צוקרמנדל סוף פרק ח), כי פסח מצרים נהג שבעה ימים, ובפרט זה אין בינו לפסח דורות ולא כלום. לשיטה זו כיצד ביקשו לאפות את בצקם חמץ? אכן, בעלי התוספות (שמות יד/לט) מפרשים שהפסוק עוסק בשני עניינים: "ויאפו את הבצק עוגות מצות כי לא חמץ" - מפני איסור החמץ; "כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה" לכן "גם צידה לא עשו להם" - לא הספיקו להכין צידה לדרך.

אולם בשם רבי יוסף קמחי הביא אבודרהם פירוש מעניין: הם אפו את הבצק עוגות מצות מפני ציוויו של הקב"ה שצפה מראש כי לא יספיקו להחמיץ את הבצק כי לא יכלו להתמהמה! שני הדברים עולים יחד: גם נאסרו בחמץ וגם לא הספיקו להחמיץ, ואינם סותרים; הקב"ה ידע זאת מראש והזהירם על החמץ...

דף צט/ב לא יאכל אדם עד שתחשך

אכילת מצה לפני חג הפסח

במשנה ובגמרא הוזכרו הגבלות לגבי אכילה בערב פסח, כדי שתאכל מצת המצווה בתיאבון (רש"י ורשב"ם).

חמץ אסור לאכול עוד לפני חצות היום, כפי שכבר למדנו בפרק ראשון, אולם מאכלים אחרים לא נאסרו אלא סמוך יותר לכניסת היום, כדי שתאכל מצה לתיאבון.

בתלמוד הבבלי אין כל אזכור לגבי אכילת מצה בערב פסח. ואכן, בתוספות רי"ד נאמר כי אין כל איסור בדבר. ברם, שאר הראשונים והפוסקים, ביניהם בעלי התוספות (ד"ה לא), הביאו את דברי התלמוד הירושלמי האומר, כי אין לאכול מצה בערב פסח והוא אף מפליג בחומרת האיסור. גם הרמב"ם (הלכות חמץ ומצה פ"ו הל' י"ב) פוסק להלכה: "מי שאכל מצה בערב הפסח, מכין אותו מכת מרדות עד שתצא נפשו", וכן הורה בעקבותיו השולחן ערוך. בטעם הדבר, כתב הרמב"ם: "אסרו חכמים לאכול מצה בערב הפסח כדי שיהיה הכר לאכילתה בערב".

ממתי אין אוכלים מצה? הלכה זו נתקבלה ללא עוררין בכל תפוצות ישראל, אולם רבו הדעות והמנהגים על אודות גבולות הזמן שבכלל האיסור (ראה רמב"ן ובעל המאור כאן). הרמ"א (או"ח סי' תע"א סעי' ב') פוסק: "אבל מצה שיוצאין בה בלילה, אסור לאכול כל יום ארבעה עשר". האם כוונת דבריו, כל "יום" ארבעה עשר, היינו, מתחילת הלילה, ליל בדיקת חמץ, או שמא רק מבוקרו של יום? גם בשאלה זו נחלקו הפוסקים (עיי' חק יעקב ס"ק ז' ומחצית השקל על מגן אברהם ס"ק ו'), והמשנה ברורה (ס"ק י"ב) פוסק כי האיסור תקף החל מעלות השחר.

"מה נשתנה הלילה הזה?" ראייה מעניינת ביותר לכך, מביא הגר"ח מבריסק זצ"ל, מנוסח "מה נשתנה". "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות, שבכל הלילות אנו אוכלים חמץ ומצה". לשון זו מלמדת, כי לילה לפני כן עדיין מותר היה לאכול חמץ ומצה, שאם לא כן, כיצד יתכן לומר שבכל הלילות מותר לאכול חמץ ומצה? (ספר הזכרון אש תמיד). ברם, יש הדוחים ראייה זו לפי פירושו של "מחזור ויטרי", כי הכוונה לכל לילות השבתות והמועדים בהם חובה לאכול פת, על כך מקשים מדוע בכל לילות אלה מותר לאכול חמץ ומצה, מה שאין כן בליל הסדר.

דחייה אחרת לראייה זו קיימת לפי הדעות הסוברות שמצה שאין יוצאים בה ידי חובה בפסח, כגון מצה שנאפתה שלא לשמה, מותר לאכלה בערב פסח. מעתה, יאות אומרים "מה נשתנה", שהרי לילה לפני כן עוד היה מותר לאכול חמץ ומצה (הסדר הערוך, ח"א עמוד ע"ז).

כל זאת מצד הדין. אולם יש נוהגים שלא לאכול מצה כבר מראש חודש ניסן (משנ"ב שם).

אין לאכול מצה מראש השנה! מעניין לציין טעות סופר שהשתרבה לכתביו של בעל מחצית השקל (שם). הפותח את ספרו יגלה מנהג מרתק, לפיו, אין לאכול מצה כבר מראש השנה! אולם, כבר הוכח, כי טעות נפלה כאן. בחק יעקב (שם) הובא מנהג "קושטנדינה", היא איסטנבול, שלא לאכול מצה "מר"ח, וטעות סופר - "מר"ה - גרמה לכך שהועתק משמו שמדובר על אכילה כבר מראש השנה ואילך (ראה בשו"ע מהדורת מכון ירושלים, בהגהות והערות לחק יעקב שם).

הימנעות מאכילת חזרת: איסור אכילת מצה בערב פסח גרר אחריו מנהגים דומים: יש נוהגים שלא לאכול חזרת בערב פסח, כדי לאכול גם את המרור לתיאבון (רמ"א שם, ומקורו ברבינו ירוחם דף מב/ב), אם כי המשנה ברורה כותב בשם האחרונים: "ואין למנהג זה טעם". יש אף שהחמירו שלא לאכול פירות, בכדי לאכול את החרוסת לתיאבון (רמ"א שם), אך כתב הרמ"א: "ואין לחוש למנהג ההוא".

יש אף שאומרים, כי אין לומר הגדה של פסח בערב פסח שחל בשבת, אף לנוהגים לאמרו בשבת הגדול - בדומה לאי אכילת מצה בערב פסח (מור וקציעה וסידור בית יעקב למרה"עב"ץ, מובא בספר ערב פסח שחל בשבת עמוד קמה).

דף צט/ב אפילו עני שבשיראל... ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין

יהודי ששתיית יין מזיקה לו, חייב בארבעה כוסות?

במאמר הבא נדון אם יהודי חייב לקיים מצוות עשה מן התורה, אפילו יודע הוא כי בעקבות מעשה המצווה יפול למשכב ויהיה חולה שאין בו סכנה. וכגון, אדם שקיבתו רגישה למאכל מצות, ומראש ברור לו כי לאחר אכילת המצה יהיה רתוק למיטתו, או לחילופין, ידאבו מעיו ויענוהו. נדגיש שוב,

דף קט/א ושמתח בחגך

רק לשמוח יש

רבים תמהים על לשון הפסוק "והיית אך שמח", והרי לשון אך - הוא לשון מיעוט, מהו המיעוט שממטע כאן הפסוק?!

בדרשה שנשא הגאון רבי שמואל דוד וואלקין ז"ל, אב"ד לאקאטש, לאחר שואת אירופה, אמר: יש פה מסר לשעה ולדורות. לפנינו בישראל היו משפחות גדולות מסועפות, וכאשר הגיעו ימי החג היה עם מי לשמוח, שמחה טבעית עם משפחתו הסובבת אותו. ועתה לדאבון כל לב, נשאר אחד מעיר ושנים ממשפחה. אין סב וסבתא, דוד ודודה, נשאר רק היתום והאלמנה, ובכל אופן גם במצב נורא זה, חובה לשמוח! זו כוונת הפסוק "והיית אך שמח", גם אם נשארת לבדך, עליך לשמוח.

דף קט/א אין שמחה אלא ביין

מדוע היין משמח?

מדוע סגולתו של היין לשמח? אמר על כך הגרש"ז מקלם זצ"ל: אדם מטבע בריאתו נולד שמח, והוכחה לכך צהלת הילדים... אלא שהחיים בונים ויוצרים מחסומים. בא היין ומסיר את המחסומים, ומחזיר את האדם להיות טבעי...

דף קט/א חוטפין מצה בלילי פסחים

שולחן הסדר של הגר"ש סופר

להלן עדות מעניינת משולחן הסדר של הגאון רבי שמעון סופר זצ"ל, (אב"ד קרקא, בנו של החת"ס זצ"ל) אשר הביא בספרו מכתב סופר (ח"א עמ' ק"י) שנוהגין הבנים לגנוב האפיקומן, והאב מבטיח לתת מתנות למי שיהיה חריף לגנובה וכו'.

ובהנהגות שם (באר מרים) מספר בנו, שכן היה נוהג אביו, לנהל תחרות בין ילדיו בניו ונכדיו, שהיו סמוכין על שולחן. ופעם שאל הגיס (ר' שמואל דובער קראניצער זצ"ל) בהיותו חתן צעיר על שולחן השוער, מה המקור למנהג זה? ולא זכה לתשובה.

רק לאחר מכן, בעת הסעודה, פנה החותן לחתן ואמר בכנות: כי אמנם עד שנשאל, לא חשב על כך מעולם. ואכן עתה תמה אף הוא על העסק הגדול סביב הנושא שנראה כלא חינוכי בעליל! ומד יעלה בדעתי טעם הגון לכך. אך הלשונות במקום, ע"מ להרגילן לסבול קושיים ללא תרוצים, כי כן הדרך בעבודת ה', לדעת לקיים, ולא להתבלבל מקושיות...

ואמנם, הטעם שהסביר לו מעניין ביותר: הנה כל מעשי הלילה הזה, לכוונה אחת הם: להזכיר חסדי הקב"ה וניסיו עמנו בהוציאנו ממצרים. (כגון: חרוסת - זכר לטיט וכו') והנה ישנו נס אחד שלא בא ליד ביטוי: הרי התורה מעידה כי לא חרץ כלב לשוננו, והיה פלא גדול, ומדוע לא מציינים נס זה? **אכן**, בגמרא בפסחים ק"ג/א: אמרו חז"ל שלא יגור אדם בעיר שאין בה כלבים. שכן הכלבים משמשים כמשמרים מפני הגנבים. אם כן, גניבת האפיקומן באה לרמוז, דבליה זה כלבים אינם נובחים ובכך הגנבים מצויים בשל כך...

דף קיב/ב אל תצא יחידי בלילה

הספר יציל...

מתבר בא אצל רב אחד עם ספרו. כשעמד לצאת, היתה כבר השעה מאוחרת. אמר הלה לרב, כי חושש הוא לצאת יחידי שכן אסור לתלמיד חכם לצאת יחידי בלילה [עיין חולין צא/א שהדין האמור, בתלמיד חכם הוא].

חייך הרב:

צא עם ספרך, והמזיקים יווכחו שאינך תלמיד חכם ויניחו לך...

דף קיב/ב ניהא דתורה הן הן

השור יברח

גמרתנו מזכירה לחש שאומרים כדי להבריח את השור שלא ינגח: "הן הן".

המשך חכמה כתב, כי מדברי הגמרא ניתן ללמוד היאך צריכים להראות דברי מוסר החודרים אל האדם. דברים קצרים, שחוזרים עליהם שוב ושוב. וכנאמר לשור, הן הן...

חולה שאין בו סכנה, מפני שאין כל ספק שאין אדם רשאי לסכן את עצמו כדי לקיים מצווה. בדיון זה האריכו אחרונים רבים, ונפתח בדברי שולחן ערוך (אור"ח סי' תע"ב סעי' י'), הפוסק לגבי מצוות שתיית ארבעה כוסות בליל הסדר: "מי שאינו שותה יין מפני שמזיקו, או שונאו, צריך לדחוק עצמו ולשתות, לקיים מצוות ארבע כוסות". כך, חד וחלק.

השולחן ערוך אינו מפרט לאיזה חולי כוונתו. האם גם אדם שיפול למשכב ויחלה, חייב בשתיית ארבעה כוסות? ובכן, בשאלה זו נחלקו הדעות. בעל שו"ת בשמים ראש (סימן צ"ד) סובר, כי אין אדם מחוייב ליפול למשכב עבור מצוות עשה, אף שאין זה פיקוח נפש. ואילו מהר"ם שיק (שו"ת אור"ח סי' ר"פ) פוסק, כי בכל מצב חייב אדם לשתות ארבעה כוסות, אלא אם כן הוא מסכן את נפשו. להלכה פוסק המשנה ברורה (שם, ס"ק ל"ה), כי רק אדם שראשו כואב מן השתייה והוא מצטער הימנה, חייב בשתיית ארבעה כוסות, אך אם יפול למשכב בעטייה - אינו חייב לשתות. את פסיקתו הוא מנמק (שער הציצין ס"ק ב') בטעם ייחודי הנוגע למצוות ארבעה כוסות: שתייה המפילה למשכב אינה "דרך חרות", והרי כל הנהגתנו בליל הסדר היא כדי לציין את פדותנו מעבדות לחרות. בכך עדיין לא תם הדיון.

פוסקי זמנינו התחבטו בדעתם, כיצד יש להסיק מדברי המשנה ברורה לגבי יתר המצוות, האם שוות הן למצוות ארבעה כוסות, או שמא יש הבדל ביניהן. התחבטותם נובעת מן העובדה, שהמשנה ברורה נזקק לכתוב טעם מיוחד מדוע הוא פטור ממצוות ארבעה כוסות, והרי אם דין זה זהה בכל המצוות, אין צורך לנמק טעם ייחודי למצוות ארבעה כוסות.

הגאון רבי צבי פסח פרנק זצ"ל (מקראי קדש, פסח, ח"ב סי' ל"ב) מוכיח, כי אין כל הבדל בין מצוות ארבעה כוסות לבין שאר המצוות, ובכולן אדם אינו מחוייב לקיימן אם יפול למשכב. ואילו המשנה ברורה נזקק לנמק באופן מיוחד כי גם ממצוות ארבעה כוסות פטור אדם, אף על פי שחכמים הזהירו והדגישו, שאפילו עני ואביון חייב לחזר על הפתחים כדי לקיים מצוות ארבעה כוסות.

לעיסת מרור: הוכחה לדבריו הוא מוצא בדברי המשנה ברורה עצמו, הפוסק לגבי אכילת מרור (סי' תע"ג ס"ק מ"א), כי אדם שאכילת מרור מזיקה לבריאותו, יאכל מעט מן המרור, או לכל הפחות ילעס מעט מרור בפיו ולא יבלענו, כדי שיקיים זכר למרור. הרי לנו, כי אדם אינו מחוייב להזיק את בריאותו כדי לקיים מצווה [עדיין יש להדגיש, כי מצוות מרור בזמן הזה היא מדרבנן, ואין בכך כדי להוכיח לגבי מצוות מן התורה].

הגרצ"פ מביא, כי כך כבר נקט שנים לפני כן הגר"ש כהן זצ"ל מוילנא (שו"ת בניין ציון סי' מ"ז), אשר השווה דיון זה להלכה שהורו חכמינו ז"ל, כי אין אדם מחוייב להוציא יותר מחומש מממונו לקיום מצווה, הרי לנו, כי לא בכל תנאי מחוייב האדם לקיים את המצווה (עיי"ש מה שדן עוד בדבר). ראוי לציין, כי יש מפוסקי זמנינו שנקטו להלכה כדעת המהר"ם שיק (עיי' שו"ת שבט הלוי ח"ה סי' ר"ט).

דף קיג/א שלושה מנוחלי העולם הבא... דמשייר מקידושא לאבדלתא

לשייר מקדושת השבת

בלמברג היה יהודי אחד שהיה נודד ביד רחבה בעת עלייתו לתורה בשבת. ברם במוצאי שבת, כאשר בא השמש לגבות, לא נתן כלום. לכן, אמר הרב, אמרו חז"ל שהמשייר מקידוש להבדלה בן עולם הבא הוא. הכוונה שהוא משייר לעצמו מההתעלות שבאה לו בשבת גם לאחריה; שלא כיהודי זה שבצאת השבת הרי הוא יורד עשר מעלות אחרנית...

דף קיג/א מקידושא לאבדלתא

קידוש והבדלה

אמר רבי חיים מואלזין: **אם** אין היהודים עושים קידוש - "קדושים תהיו" - ומתקדשים ונפרשים מן הגויים, או-אז עורכים הגויים הבדלה - מבדילים הם את היהודים מהם בעל כרחם...

לעילוי נשמת

מרת **חנה קסטנר** ע"ה

ב"ר נחום ז"ל
נלב"ע הושענא רבה, כ"א בתשרי תשל"ד
תנצב"ה

הנוצחה ע"י בנה ידידנו
הר"ר **אברהם יוסף קסטנר** שיח"ל י-ם

לעילוי נשמת

מרת **אסתר גולדה כהנא** ע"ה

ב"ר אלתר יעקב וגיטל ויזל ז"ל
נלב"ע י"ח בתשרי תשנ"ט
תנצב"ה

לומדים בשלמות גמרא עם המשנה, נהנים מאותיות מאירות עיניים וצבע ייחודי להקלת הלימוד

חדש! - צבע ייחודי

מסכת יומא

עם תמונות צבעוניות של עבודת המקדש

הדפסה מהודרת של דפי הגמרא עם אותיות מאירות עיניים להקלת הלימוד

- מאורות ההלכה
- מאורות המשנה

חדש! - צבע ייחודי

מסכת שקלים

מהתלמוד הירושלמי עם ביאור מיוחד

הדפסה מהודרת של דפי הגמרא עם אותיות מאירות עיניים וביאור להקלת הלימוד

- מאורות ההלכה
- מאורות המשנה

להזמנת הגמרא: 1700-500-151

